

ULUKITE JÄLJEVIHIK

Keskkonnateabe Keskus

ULUKITE JÄLJEVIHIK

Keskkonnateabe Keskus
Tallinn 2011

Koostajad: Peep Männil, Inga Jõgisalu

Toimetaja: Ingrid Hermet

Kunstnik: Kadi Kurema

Fotod: Peep Männil, Remek Meel ja Riina Lillemäe

Kujundus ja trükk:

Vaba Maa

Laki 26, Tallinn

12915, Eesti

vabamaa@vabamaa.ee

Trükitud paberitele, mis omavad keskkonnasertifikaate ISO 14001, EMAS ja PEFC.

Sisu paber 100% taastoodetud Cyclus Print.

Keskkonnateabe Keskus

Väljaandja:

Keskkonnateabe Keskus

Mustamäe tee 33, 10616 Tallinn

Tel: +372 673 7577

Faks: +372 673 7599

info@keskkonnainfo.ee

www.keskkonnainfo.ee

Keskkonnateabe Keskus, 2011

Trükis on tasuta levitamiseks.

Käesoleva väljaande andmete kasutamisel või tsiteerimisel palume viidata allikale.

ISBN 978-9985-881-76-7 (trükis)

ISBN 978-9985-881-77-4 (pdf)

Eessõna

Käesolev “Ulukite jäljevihik” on mõeldud nii uudishimulikele loodusvaatlejatele, kui ka algajale jäljekütile. “Ulukite jäljevihiku” esimeses versioonis, mis ilmus 2009. aastal SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse toel, oli põhitähelepanu suunatud fotodele jälgedest erinevates lumeoludes. Käesolev jäljevihik sisaldab lisaks talvistele jäljefotodele erinevates lumeoludes ka lühikest kirjeldust ulukite elupaiga- ja toidueelistustest ning iseloomulikest tunnusmärkidest.

Et saada aimu jälgede suurustest, on kasutatud tikutoosi, mille pikkus on 5 cm ja laius 3,5 cm.

Ulukid, keda siin on käsitletud, kuuluvad talvise ruutloenduse nimekirja. Ruutloendust viivad läbi peamiselt jahimehed igal aastal ning selle abil saab jälgida liikide leviku ja arvukuse muutusi.

Talvisel ajal jälgede määramisel peab arvestama, et erinevates lumeoludes võivad ühe liigi, aga ka isegi ühe isendi jäljed varieeruda suuruses, kujus, sammu- ja hüppe pikkuses.

Vihikus on tuhktrut ja minki vaadeldud koos, kuna nii nende jälgede suurus, jäljeraja iseloom ja ka elupaik on väga sarnased, mistõttu on nende liikide eristamine lumme jäävate jälgede järgi väga raske.

Kiskjate jälgede eristamisel tuleb teada üht põhitõde – koerlaste- kaslaste jäljes on näha neli varvast, kärplaste jäljes aga viis, kuigi sisevarba jälg ei pruugi osadel liikidel hästi näha olla.

Soovime teile edukat jälgede äratundmist!

Sisukord

Orav, kobras	5...7
Halljänes, valgejänes.....	8...10
Hunt, rebane	11...13
Kährikkoer, karu	14...16
Saarmas, mäger	17...19
Tuhkur, mink	20...21
Kärp, nirk	22...23
Metsnugis, ilves	24...26
Metssiga, põder	27...29
Punahirv, metskits	30...32
Laanepüü, nurmkana	33...34
Teder, metsis	35...36
Koer, kass	37...38

Orav (*Sciurus vulgaris*)

Orav on suure koheva sabaga näriline, kes elab peamiselt metsas, kuid sageli võib teda kohata ka linnaparkides osavalt puudel ronimas. Talvel on tema värvus hall, suvel punakaspruun. Ta toitub peamiselt taimede seemnetest ja viljadest, talvel kuusikus tihti ka kähkidest, mistõttu jäävad kähkidest järele vaid rootsud. Vaenlasteks on nügised ja mitmed röövlinnud.

Kobras (*Castor fiber*)

Kobras on poolveelise eluviisiga meie suurim näriline, kes võib kaaluda kuni 30 kg. Suvel toitub peamiselt rohttaimedest ja talvel lehtpuude okstest ja koorest. Langetab puid ja ehitab väiksematele vooluveekogudele tamme, mis tõstab vee taset. Elab kuhilapesades või urgudes ning kogub omale talveks toidutagavarana pesa juurde vette puuoksi. Esikäpa jälg on umbes 5,5 cm pikk, tagakäpal 15–18 cm. Lumel on näha ka saba lohistamisjälge.

Orav

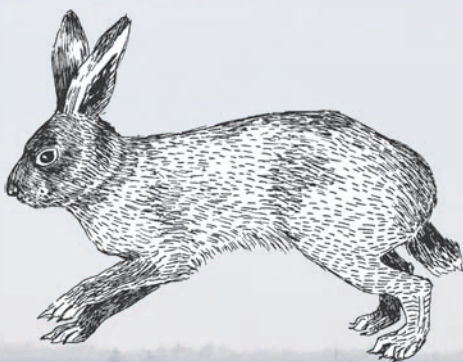

Kobras

Halljänes (*Lepus europaeus*)

Halljänes on põline avamaastike liik, meil elab põhiliselt kultuurmaastikel ja metsaservades. Talvel on tema värvus hall, suvel ruuge. Suvisel ajal toitub rohttaimedest, talvel lehtpuude võrsetest ja koorest. Aastas on emasel tavaliselt 2–3 pesakonda. Vaenlasteks on rebane ning mitmed röövlinnud.

Valgejänes (*Lepus timidus*)

Valgejänes elab okas- ja sega-metsades ning rabades. Talvel on tema värvus valge, suvel pruunikas-hall. Suvel toitub rohttaimedest ja talvel lehtpuude võrsetest ja koorest. Aastas on emasel tavaliselt 2–3 pesakonda. Vaenlasteks on rebane, ilves ning mitmed röövlinnud. Nii valgejänese kui ka halljänese arvukus on viimastel aastakümnetel pidevalt langenud.

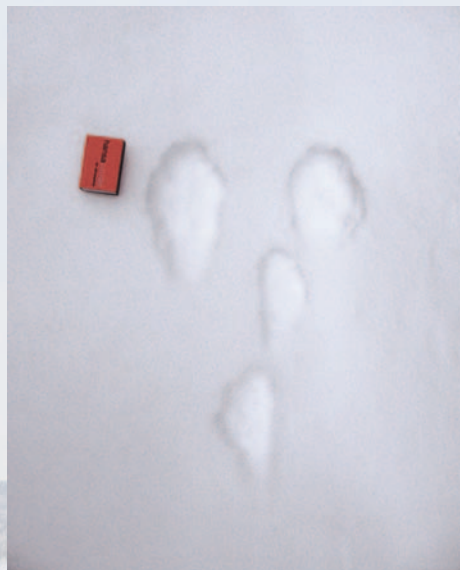
Halljänes

Jäljed on piklikumad kui valgejänesel.

Valgejänes

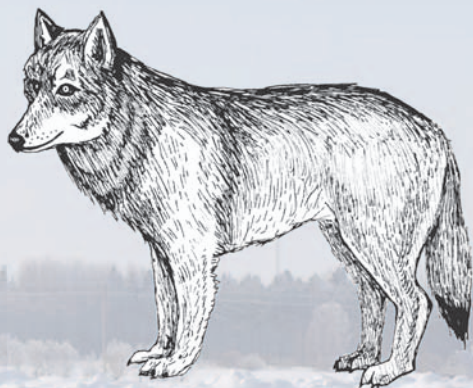

Jäljed on ümaramad kui halljänesel.
Nõrga koorikuga lumel ajab tagakäpa varbad laiali.

Hunt (*Canis lupus*)

Hunt on kiskja, kes elab peamiselt suurematel metsaaladel. Tema värvuseks on hall kuni hallikas-pruun. Täiskasvanuna kaalub ta umbes 30–45 kg. Ta toitub peamiselt uluksõralistest, kuid võib murda ka lambaid. Hunt on karjalise eluviisiga loom, karja suurus on tavaliselt 3–10 isendit. Hundid kaitsevad oma koduterritooriumi teiste huntide eest.

Rebane (*Vulpes vulpes*)

Rebane elab meil erinevates elupaikades, kus leidub piisavalt saakloomi. Rebase põhivärvus on punane, rinnaesine ning tema pika koheva saba tipp on aga valged. Ta toidulauda kuuluvad peamiselt hiired, aga vahel ka jänesed. Kevadel sööb ka maaspesitsevaid linde ja nende mune. Rebaseid võivad omakorda murda ilvesed.

Hunt

Jäljerida sirge. Liiguvad sageli karjades,
võivad astuda teiste karjaliikmete jälgedesse.

Rebane

Jäljerida sirge, võib liikuda ka paarishüpetega.

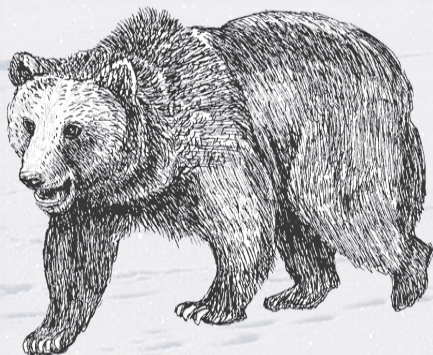
Kährikkoer (*Nyctereutes procynoides*)

Kährikkoer on meile sissetoodud võõrliik, kes on pärit Kaug-Idast. Kährikkoer on rebase suurune, pruunika põhitooni ja suhteliselt pika karvaga kiskja. Elab erinevates metsaelupaikades ning on kõigesööja, toitudes putukatest, marjadest, raipest, seemnetest jms. Talvel külmade ilmadega peab taliuinakut. Kiskja rünnaku korral teeskleb surnut.

Karu (*Ursus arctos*)

Karu on meie suurim kiskja, kes on asustanud peamiselt suuremaid metsaalasid. Värvus on pruun kuni tumepruun ning täiskasvanud isendid kaaluvad enamasti 150–300 kg. Karu on kõigesööja, kes toitub enamasti rohelistest taimedest, marjadest, sipelgatest, raipest. Karu magab taliuinakut, sel ajal sünnitab emakaru ka pojad. Pojad on emaga koos 1,5 aastat.

Kährikkoer

Jälg ümaram kui rebasel, jäljerida korrapäratu. Vahel liiguvad lühikeste paarishüpetega. Kährikud liiguvad sageli paaridena.

Karu

Esikäpa jälje laius selle põhjast mõõdetuna:
1-aastasel karul 9-11 cm,
täiskasvanud emasel karul
11,5-13,5 cm, täiskasvanud
isasel karul 14-18 cm.

Saarmas (*Lutra lutra*)

Saarmas on kassist pisut suurem poolveelise eluviisiga kärplane, kes elab paljudes meie siseveekogudes. Saarma värvus on tumepruun ning tema varvaste vahel on ujulestad. Toitub peamiselt kaladest ja konnadest, aga ka suurematest veeseligrootutest. Kuival maal käib siis, kui on tarvis liikuda ühest veekogust teise. Saarmas on meil looduskaitse all.

Mäger (*Meles meles*)

Mäger on meie suurim kärplane, kes asustab erinevaid elupaiku. Põhivärvuseks on hall, pea on musta-valge vöödiline. Mäger on kõigesööja, kes toitub peamiselt selgrootutest ja marjadest. Ta on aastaringselt seotud oma urgudega, kus veedab ka taliuinaku. Suuremaid mäkrade kolooniaid nimetatakse mägralinnakuteks.

Saarmas

Liigub tavaliselt nelikhüpetega, jälgede asend reas varieeruv.
Sügavamasse lumme jääb kehast-sabast vagu.

Mäger

Liigub tavaliselt sammu või nelikhüpetega.

Tuhkur (*Mustela putorius*)

Tuhkur on kassist väiksem kärplane. Tema aluskarv on kollakas ja pealiskarv tumepruun. Eelistab elupaigana veekogude servaalasid, kus toidulaua moodustavad konnad, pisinärilised ja kalad. Tuhkur on meil põlisliik.

Mink (*Mustela vison*)

Mink on samuti kassist väiksem kärplane. Tema põhivärvus on tumepruun, alahuul valge. Valib elupaigaks sarnaselt tuhkruga veekogude servaamad ning toidulauda kuuluvad samuti peamiselt konnad, pisinärilised ja kalad. Mink on Põhja-Ameerikast pärit võõrliik.

Tuhkur ja mink

Liiguvad enamasti paarishüpetega.
Üksikjälje pikkus kõvemal pinnasel 2,5–3,5 cm.
Tuhkur teeb kolmik- ja nelikjälgi sagedamini kui mink.

Kärp (*Mustela erminea*)

Kärp on koos nirgiga üks meie väiksematest kärplastest, kes eelistab mitmekesiseid elupaiku. Kärp on nirgist umbes poole võrra suurem. Suvel on kärbi põhivärvuseks pruun, kurgu- ja kõhualune on valget ning sabaots musta karva. Talvekarvas kärp on valget värvi ja musta sabaotsaga. Toitub pisinärilistest.

Nirk (*Mustela nivalis*)

Nirk on väike kärplane, kes valib elupaigaks sarnaselt kärbile erinevaid elupaiku. Nirk on koos sabaga paarikümne sentimeetri pikkune. Suvel on ta pruun ja kurgu-kõhualune valge, talvel on aga üleni valge. Toidulaud koosneb peamiselt pisinärilistest. Nirk on maailma väikseim kiskja.

Kärp

Üksikjälje pikkus kõvemal pinnasel umbes 1,5–2 cm.

Nirk

Üksikjälje pikkus kõvemal pinnasel kuni 1,5 cm.
Mõlemad liiguvad tavaliselt paarishüpetega, harvem ka kolmikhüpetega. Pehmemas lumes näha sabatriip.

Metsnugis (*Martes martes*)

Metsnugis on umbes kassi suurune kärplane, kelle elupaigaks on metsad. Värvus on helepruun kuni pruun, kurgualune oranžikas-kollane. Toitub peamiselt hiirtest, sügisel ka marjadest. Võib murda ka oravaid ja linde. Ronib osavalt puude otsas. Tema lähedane sugulane on kivinugis, kelle kurgualune on valge ning kes elab rohkem inimasustuse läheduses.

Ilves (*Lynx lynx*)

Ilves on kiskja, kes elab meil suurematel metsaaladel. Täiskasvanud ilves kaalub tavaliselt 15–25 kg. Karvastiku põhivärvus on punakas, seda katavad erineva suuruse, kuju ja tihedusega tumedamad tähnid. Ilves toitub meil peamiselt metskitsest, kuid võib murda ka jäneseid, rebaseid, kopraid ja kährikkoeri.

Metsnugis

Liigub tavaliselt paarishüpetega, sagedased ka kolmikhüpped.
Mõnikord teeb lühikest tippivat sammu.

Ilves

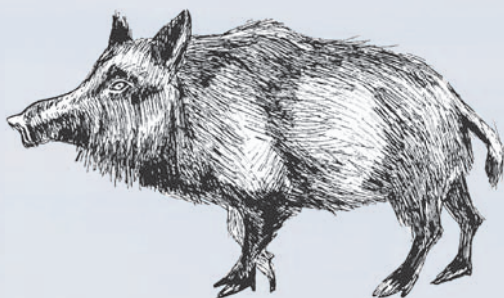
Emal liigub koos poegadega, sageli astuvad teiste pesakonnaliikmete jälgedesse.

▲ Vasakul rebase jäljed, paremal ilvese jäljed.

Metssiga (*Sus scrofa*)

Metssiga on sõraline, kes elab meil erinevates elupaikades. Täiskasvanuna kaalub tavaliselt 80–150 kg ning tema värvus on hallikas-pruun kuni tumepruun. Metssiga on segatoiduline, süües nii rohttaimede maapealseid kui ka maaaluseid osi ning erinevat loomset toitu. Harjuvad kergesti lisaöödaga ning tekitavad põllukahjustusi.

Põder (*Alces alces*)

Põder on meie suurim sõraline, kes asustab erinevaid metsaelupaiku ning rabasid. Täiskasvanud isend kaalub tavaliselt 250–400 kg, põhivärvus on tumehall, kõhualune ja jalad on helehallid. Suvel toitub ta peamiselt lehtpuude lehtedest ja kõrgematest rohttaimedest, talvel lehtpuude võrsetest. Isastel kasvavad suve lõpuks sarved, mis talveks maha aetakse.

Metssiga

Liiguvad enamasti karjadena.

Põder

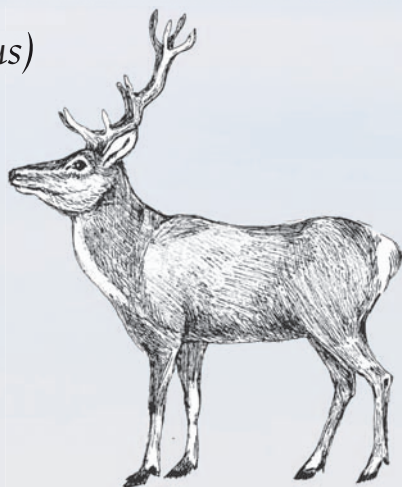

Talvel võivad liikuda väikestes gruppides.

Punahirv (*Cervus elaphus*)

Punahirv on sõraline, kes asustab mitmekesiseid elupaiku. Täiskasvanud isend kaalub tavaliselt 100–200 kg. Põhivärvuseks on tal suvel punakas-pruun, talvel hall. Toitub rohttaimedest ja lehtpuuvõrsetest. Võivad elada karjadena. Hirv on meile inimese poolt sissetoodud liik, kes asustab Saare- ja Hiiu- maad ja vähemal määral ka Lõuna-Eestit. Punahirv heidab oma sarved maha märtsis, koheselt hakkavad arenema uued, mis kasvavad valmis augustis–septembris.

Metskits (*Capreolus capreolus*)

Metskits elab nii metsaaladel kui ka kultuurmaastikel, olles viimasel arvukam. Täiskasvanud isend kaalub tavaliselt 20–30 kg, põhivärvus on suvel punakas-pruun, talvel hall. Toitub suvel peamiselt rohttaimedest, talvel puhmastiku rinde taimedest ja lehtpuuvõrsetest. Metskitse sarved kasvavad kevadeks–suve alguseks (vanemad sokud märts–aprill; nooremad mai–juuni) ning talveks heidavad nad sarved maha (novembris).

Punahirv

Liiguvad sageli gruppides.
Sõrgatsite jälgi harvem näha kui teistel sõralistel.

Metskits

Talvel võivad koguneda orasepõldudel või
lisasöödakohtade juures gruppidesse.

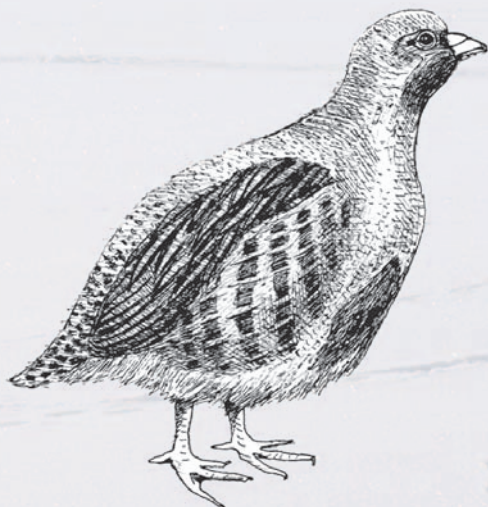
Laanepüü (*Bonasa bonasia*)

Laanepüü on kanaline, kes asustab erinevaid leht- ja segametsi. Kaalub tavaliselt 0,3–0,4 kg. Sulestik on kirju, põhivärvus on pruun. Isasel on peas väike tutt ning kulm on punane. Lennul tekitavad tiivad valju vuringat, lend on tavaliselt lühike ning maandutakse puule.

Nurmkana

(*Perdix perdix*)

Nurmkana elab peamiselt avamaastikualadel ja kultuurmaastikel. Ta kaalub keskmiselt 0,4 kg. Sulestiku põhivärvus on hall, külgedel esinevad pruunid triibud ning pea on samuti pruun. Saba on väga lühike. Lendab valju vuringaga.

Laanepüü

Jälje pikkus 5–5,5 cm.

Nurmkana

Jälje pikkus 4–5 cm.

Teder (*Tetrao tetrix*)

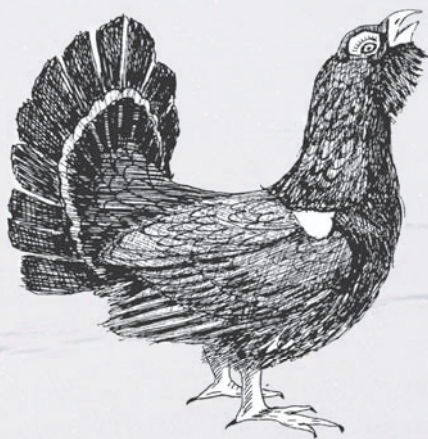
Teder on kanaline, kes elutseb lagerabades ja nende servaaladel. Kaalub 0,9–1,5 kg. Isase sulestiku põhivärvus on metalse helgiga must, emasel pruunikirju. Isasel on kaarjas lüürakujuline saba ning suur punane kulm ning must nokk. Elavad väljaspool mängu- ja pesitsusaega seltsingutena. Teder on looduskaitse all.

Metsis

(*Tetrao urogallus*)

Metsis on meie suurim kanaline, kes elab peamiselt rabamännikutes ja nende lähedastel aladel. Kaalub 1,4–4,8 kg, isase põhivärvus on must, emasel pruunikirju. Isasel on silma ümber punane ring, nokk on kollane. Metsis on looduskaitse all.

Teder

Jälje pikkus 7–8 cm.

Metsis

Jälje pikkus 10–11 cm.

Kass (*Felis catus*) ja koer (*Canis familiaris*)

Lisaks ulukite jälgedele võib kohata ka koduloomade – koera ja kassi jäljeridasid.

Koer

Koera jäljed võivad olla väga erineva suurusega. Koera jäljed sarnanevad hundi ja rebase jälgedele, kuid on pisut ümaramad. Näha on ka küüniste jäljed.

Kass

Üksikjalg meenutab ilvese jälge, kuid on väiksem.
Kõval pinnasel on tagajala jälg esijala jälje ees, lumes esijala taga.

Bibliograafiline info

Kirjastaja	Keskkonnateabe Keskus	Väljaandmise aeg Detsember 2011
Autorid	Peep Männil, Inga Jõgisalu	
Toimetaja	Ingrid Hermet	
Pealkiri	Ulukite jäljevihik	
Väljaande sisu	Ulukiseire	
Kokkuvõte	„Ulukite jäljevihik“ sisaldab põhiliste ruutloenduse nimekirja kuuluvate ulukite liigikirjeldusi, pilte ning fotosid erinevates lumeoludes. Vihik on mõeldud nii loodusvaatlejatele kui ka jahimeestele.	
Märksõnad	Ulukiseire, ulukite jäljed	
Võrguväljaanne	www.keskkonnainfo.ee	
ISBN (trükis)	978-9985-881-76-7	
ISBN (e-trükis)	978-9985-881-77-4	
Lehekülgede arv	40	
Keel	eesti	
Väljaande levitaja	Keskkonnateabe Keskus Mustamäe tee 33, 10616 Tallinn Tel: +372 673 7577, Fax: +372 673 7599 info@keskkonnainfo.ee	
Trükkimise aeg ja koht	Vaba Maa, Tallinn 2011	

Documentation page

Publisher	Estonian Environment Information Centre	Date December 2011
Authors	Peep Männil, Inga Jõgisalu	
Editor	Ingrid Hermet	
Title of publication	Animal track guidebook	
Theme of publication	Wildlife monitoring	
Abstract	Animal track guidebook contains description of regularly monitored wildlife species with pictures and track photos in different snow conditions. Guidebook is designed mainly for nature viewers and hunters.	
Keywords	Wildlife monitoring, animal tracks	
Electronic publication	www.keskkonnainfo.ee	
ISBN (hard copy)	978-9985-881-76-7	
ISBN (online)	978-9985-881-77-4	
No of pages	40	
Language	Estonian	
Distributor	Estonian Environment Information Centre EE10616 Tallinn, Estonia Tel: +372 673 7577, Fax: +372 673 7599 info@keskkonnainfo.ee	
Printing place and year	Vaba Maa, Tallinn 2011	

